

ki czélfját. A küzdelem végén kiderült, hogy a római keresztyénség Észak-Európát is elveszítette.

Most már a világ kormányzása módjára nézve bonyolódttunk vitába, vajjon az folytonos isteni beavatkozás, vagy ősrégi, változhatlan törvény működése által történik. A keresztyénség értelmi mozgalma tehát eljutott odáig, hol az Arabismus már a 10—11-ik században állott. És a mely tanokat akkor vitattak, az evolutio, a teremtés, a fejlődés elvei, ma ismét napvilágra kerültek.

Úgy gondolom, hogy emez általános czímek alá foglalható a nagy versengésnek minden lényeges pontja. A kijelölt fejezetekben, a lehetőleg idő-sorrendben a küzdelmek általános tárgyalásán kívül vizsgáltam azt is, hogy mit tett a latin keresztyénség az újkori polgárosodásért; viszont, hogy mit tett azért a tudomány, s hogy a fenforgó vitában minő magatartást állapított meg a vaticani zsinat.

Az igazság keresőknek egész tömege anynyi figyelmet szentelt a felekezeti versengéseknek, hogy azt a hosszú küzdelmet, minek történetét e mű tárgyalja, a közönség kevésbé ismeri. Törekedtem a részrehajlatlan szellemhez mind végig hű maradni, a vitázó pártokról tisztelettel beszélni; de az igazságot soha el nem titkolni. Érzem, hogy művem menynyire nem felelhet meg a kitűzött feladatnak, a minek megoldására a természettudomány, a történelem, theologia és politika ismerete kellene. De másfelől azt is eszembe vettem, hogy művem csak amolyan bevezetése, előhírnöke annak az irodalomnak, melyet korunk eseményei és szükségletei fognak megteremteni.

„Európa értelmi fejlődéstörténete“ hírneves írójának ily nemes szellemben, és az alapos ismeretek terjesztésére írott eme műve megérdemli, hogy azt minden mivelt névre számat tartó egyén át meg átolvassa.

F. L.

Ernst Heinrich Haeckel és legújabb munkája. (Vége.)

„Szellem“ és „lélek“ csupán magasabb hatványai annak a működésnek, melyet átlag véve erőnek mondunk; ezen erő általános működése az öszszes anyagnak. Ha az erő, mint mozgás jelenik meg, eleven erő vagy tetterő a neve; de ha az erő nyugalomban, azaz egyensúlyban van, fész erő vagy lappangó erő a neve. A mi az úgynevezett szervtelen világra vonatkozik, az áll egyszersmind a szervesről is. A vasport vonzó mágnes, a robbanó lőpor, a mozdonyt hajtó vízgőz eleven szervtelenek; eleven erejök által hatnak épp úgy, mint az érzékeny Mimosa, mely érintetve öszszeszsugorítja leveleit, mint a tiszteletre méltó Amphioxus, mely a tenger fővényébe rejtőzik, mint az ember, ki gondolkodik.

Haeckel Anthropogeniája arról győzött meg minket, hogy az ember kifejlődéstörténetében, akár a Phylogenesis, akár az Ontogenesist értsük, nem működtek más erők, mint a melyek a szervtelen

és a szerves világban tevékenyek. Ezt az öszszes eleven erőt vizsgálva szavezethetjük a növekedésre, ama gyökeres fejlődés folyamatra, mely úgy az egyes szervek, mint a szervezetek létrehozója. A növekedés az egynemű és a különemű részecskék vonzásán és taszításán alapszik. Ily módon jött létre az ember és majom, a pálmák és az algák, a kristály és a víz. Tehát az ember ugyanazon örökké való, változatlan törvények szerint fejlődik ki, mint a többi teremtmények.

Korunk ezen monisticus ismeretnek tudományos és végleges megállapítása által akkora haladást tett, a milyent Copernicus 400 évvel ez előtt a ptolemaeusi világnézet megdöntése által eszközölt vala. Copernicus azon időben bebizonyítja, hogy földünk nem központja a világnak — a mint azt odáig általánosan hitték — hanem hogy az csupán egy porszem a világegyetemben, egy csillag az ég számtalan csillagjai között. Megdöntvén ez által az ősi földközponti világnézetet, megteremtőjévé lett új világrendszerünknek, melyet Newton a gravitáció törvénye által szilárd mathematicai alapra fektetett. Hasonló módon megdönté Jean Lamark Descendenz theoriája által az eddig uralkodott ember központi világnézetet, azon önámítást, hogy az ember a teremtés központja és végcélja. Charles Darwin volt oly szerencsés ezen elméletet 50 évvel később megerősíteni Selectio-theoriája által.

Azok sorában, kik eme világnézet fejlesztésében és terjesztésében fáradoznak, igen kiváló állást foglal el Haeckel mind az elmélet lényegébe vágó új adatok kiderítése, mind lánglelkű előadásai és népszerűsítő törekvései által. Erősen meg vagyunk győződve, hogy ismertető fölszólalásunkat méltányolni fogják mindazok, kik Haeckel munkáit ismerik, vagy a kik jelen ismertetésünk folytán szánják el magukat Haeckel munkáinak, főleg a főnczimzett Anthropogeniának az elolvasására.

Parádi Kálmán.

Bányász-földtani észleletek Erdély keleti részében.

II. A keleterdélyi szirtek Faunája E lapok mult számában értekeztem a kárpáthi szirtek kiterjedéséről Erdélyben általában, részben beszéltem korszaki fokairól annak az anyagnak is, a melyekből e szirtek öszsze vannak alkotva. Legyen már most szabad elősorolnom azokat a bizonylatokat is, a melyek tanúságot tesznek ama korfokozat mellett, a melyet következtethetni a közetrétegek lerakódásából, ez eltörölhetetlen betűkkel irt önéletrajzából a természetnek; értem a szerves élet ama maradványait, a melyek egykoruak a kőrétegek anyaga lerakódásával; szóval kimutatnom e szirtek őslénytani jellemét faunájok elősorolásával.

Ez annyival több érdeket nyújthat, minthogy amaz áldozatkészség következtében, a melylyel az igazgató választmány támogatta több éven át folytatott gyűjtő körútaimat, erdélyi muzeumunk e bizonylatokat teljesen birja; továbbá azért is, mivel a keleterdélyi mészsirtek faunája, ez előtt egynehány évvel még merőben ismeretlen